

Internacionalització del model de Formació de Supervisors de Doctorat de la URV

*Joan Josep Carvajal, Mar Figueras, María Ercilia García,
María del Mar Reguero, María José Rodríguez i Mireia Valverde*

Escola de Postgrau i Doctorat, Universitat Rovira i Virgili

1. La professionalització de la supervisió doctoral a la URV

La interacció entre un doctorand i el seu supervisor de tesi no rau només en l'estricta relació professor-alumne. De fet, la visió del supervisor com una figura que representa l'autoritat acadèmica, la superioritat intel·lectual i el líder distant està quedant obsoleta en l'actual context universitari. Un supervisor de tesi professional ha d'anar molt més enllà, ha d'exercir no només el rol d'expert, sinó també el de mentor, *coach*, cap, gestor i avaluador, tot i que es força complex exercir alguns d'aquests rols simultàniament.

Això crea la necessitat de professionalitzar la tasca de la supervisió de doctorat. Per tant, un supervisor no pot ser únicament una persona que ha desenvolupat la seva pròpia recerca i ha esdevingut un expert en la seva àrea de coneixement, sinó que també ha de tenir un seguit d'habilitats de supervisió. Entre aquestes, hi figuren, per exemple:

- ✦ seleccionar doctorands,
- ✦ establir relacions de treball amb els doctorands,
- ✦ guiar els doctorands en el seu projecte de recerca,
- ✦ donar suport als doctorands en el seu desenvolupament personal i professional,
- ✦ donar suport en el procés de finalització i defensa de la tesi doctoral,
- ✦ ser capaç d'avaluar la feina dels doctorands,
- ✦ promoure la divulgació del coneixement generat en la tesi.

Totes aquestes són habilitats que cal adquirir i que, fins a la data, no han format part del bagatge educatiu dels supervisors. Així doncs, tal com es defineix actualment la supervisió doctoral, aquesta tasca s'identifica com un esforç col·lectiu, una responsabilitat compartida entre el grup de recerca, l'equip de supervisors, el doctorand, l'escola de doctorat i la mateixa universitat. És més, s'assenyala que la institució ha de proporcionar les eines necessàries per al desenvolupament professional dels supervisors, ja sigui facilitant-los formació específica en supervisió, ja sigui promovent l'intercanvi d'experiències en aquest àmbit. Aquests principis també indiquen que han de ser les universitats les que promoguin una cultura comuna sobre la supervisió doctoral, i creïn un context que condueixi a la professionalització d'aquesta tasca.

L'Escola de Postgrau i Doctorat (EPD) de la URV ha portat a terme, des del 2012, tot un procés de professionalització de la supervisió del doctorat a la nostra universitat que ha fet que aquesta desenvolupés un disseny propi amb un equip propi, format pels doctors Joan Josep Carvajal i María del Mar Reguero, del Departament de Química Física i Inorgànica, i María Ercilia García i Mireia Valverde, del Departament de Gestió d'Empreses.

Figura 1. Una part del grup de formadors de la URV durant la seva formació.

Per a la confecció d'aquest model, s'ha begut de les diverses tendències internacionals en formació de supervisors, tant pel que fa als principis, tenint com a referent els Principis de Salzburg II (EUA-CDE, 2010), com al desenvolupament de les activitats concretes i la mateixa formació de l'equip de formadors, que han pogut aprendre del bagatge de les escoles anglosaxones, centroeuropees i escandinaves. El model resultant,

que s'ha dissenyat per tenir present tant les tendències internacionals com els trets característics de la URV, i es concreta en un programa sistemàtic anual de formació de supervisors, s'ha convertit en un referent i un exemple internacionals de bona pràctica.

2. Més enllà dels confins de la URV: compartint l'experiència

El programa de formació a la URV, un cop consolidat el 2015, va cridar l'atenció de l'AUIP (Associació Universitària Iberoamericana de Postgrau), que va captar ràpidament l'interès que aquest producte formatiu podia representar per a les universitats de Llatinoamèrica. Per aquest motiu, es va convidar l'EPD i l'equip de formadors per a la professionalització de doctorat de la URV perquè presentessin el model de professionalització de supervisors de doctorat i impartissin el curs de formació a la Universitat del Valle (Cali, Colòmbia) adreçat a una àmplia representació de directors d'escola de doctorat, vicerectors de recerca i responsables de programes de doctorat. Al curs hi van assistir 36 participants que provenien de 25 universitats, les quals representaven nou països d'Amèrica Llatina (Colòmbia, Perú, Mèxic, Argentina, Uruguai, Costa Rica, la República Dominicana, Equador i Bolívia). Cal destacar la gran varietat d'experiències en la formació de supervisors de doctorat de les diferents universitats i països representats. Colòmbia i Perú, per exemple, disposen de grups de recerca que ja treballen en aquest àmbit i que, fins i tot, han generat publicacions, mentre que altres països, com la República Dominicana, tot just inicien ara l'oferta de programes de doctorat.

Figura 2a. Curs de formació a la Universitat del Valle (Cali, Colòmbia), setembre de 2015.

Figura 2b. Curs de formació a la Universitat del Valle (Cali, Colòmbia), setembre de 2015.

L'acollida i la valoració del curs van ser molt favorables, cosa que ha motivat la invitació de l'AUIP per desenvolupar nous cursos que es poden impartir en el futur, Així doncs, s'iniciarà una nova edició, al setembre de 2016, a la Universitat Autònoma de Tamaulipas (Ciudad Victoria, Mèxic). Aquesta és una oportunitat per fer arribar la cultura de la professionalització de la supervisió doctoral a un gran nombre d'universitats simultàniament.

El model de formació de supervisors de doctorat de la URV també ha tingut ressò en el context europeu. El 21 de gener de 2016, a la Universitat Tècnica de Delft, i dins del novè *workshop* de l'European University Association-Council for Doctoral Education (9th Workshop EUA-CDE), que en aquesta ocasió abordava el tema *Doctoral Supervision-practices and responsibilities*, es va convidar el grup de formadors de la URV a presentar el cas de la nostra universitat com un exemple de bones pràctiques en la formació de supervisors de tesis doctorals. En la sessió plenària II, titulada "How to Engage and Train Supervisors", moderada pel Dr. Flavio Canavero de la Universitat Politècnica de Torí, es va presentar el cas exemplar de la nostra universitat combinant tres perspectives diferents: la del Dr. Helmut Brentel, com a formador de supervisors a l'inici del programa de la URV; la de la Dra. Ercilia García, com a supervisora formada, i la de la Dra. Sandra Samper, com a doctoranda que va desenvolupar el seu doctorat sota la supervisió d'una supervisora formada. L'audiència estava composta, principalment, per directors d'escoles de doctorat i vicerectors de recerca de diferents universitats europees. En representació de la URV, hi van assistir els ponents de la sessió plenària i la resta del grup de formadors de supervisors.

El Dr. Helmut Brentel va detallar l'evolució del programa de formació de supervisors a la URV, des de l'origen fins a la creació d'un grup de formadors propis. Va destacar l'obtenció de resultats, ja que es va aconseguir una significativa massa crítica

formada en un breu espai de temps, composta per supervisors que entenen i comparteixen el potencial de millorar la qualitat de l'educació de doctorat per a tots els implicats i les habilitats professionals i futures carreres professionals dels doctorands. També va comentar que aquesta incipient cultura de professionalització de la supervisió va desembocar en la iniciativa del mateix personal docent i investigador format per crear una comunitat de bones pràctiques en la supervisió del doctorat. Finalment, va destacar la decisió de la URV de donar suport a la creació d'un grup de formadors per a la professionalització de la supervisió, que facilitaria el desenvolupament i la difusió d'aquesta cultura de bones pràctiques.

El cas de la URV va conduir el Dr. Helmut Brentel a advocar per la necessitat que les universitats europees comparteixin una política d'implementació de formació de supervisors dins dels seus plans de desenvolupament estratègic, que faciliti compartir els principis comuns que constitueixen pràctiques de supervisió excel·lents. La URV n'és un bon exemple.

Figura 3. L'equip de formadors de la URV, amb Helmut Brentel i Alexandra Samper, participant en el 9th EUA-CDE Workshop: Doctoral Supervision—Practices and Responsibilities (Delft, Països Baixos), gener de 2016.

A continuació, i des de la perspectiva d'un supervisor format, la Dra. Ercília García va comparar la situació de partida de la supervisió –prèvia a la formació– amb una caixa negra, on el procés de supervisió roman ocult i obliga cada supervisor a aprendre de les seves pròpies experiències passades i dels seus encerts i errors, la qual cosa esdevé, en molts casos, una tasca en solitari i sense comunicació entre supervisors. No obstant això, els requeriments actuals d'obtenció de resultats d'impacte cada cop

en un temps més curt requereixen un procés de supervisió estructurat. Per això, va fer èmfasi en com la formació va canviar el seu concepte general sobre la supervisió de la recerca doctoral i en com entenia la relació amb els investigadors doctorals sota la seva supervisió. A més, va advocar per la professionalització de la relació amb el doctorand i del mateix procés de supervisió, que es revelava com un esforç en equip. Assenyalava la millora en la seva efectivitat com a supervisora i en el seu benestar personal, al mateix temps que assegurava ser més conscient de la totalitat del procés com a part d'una institució. El resultat és un increment de la percepció del seu rol dins de l'esforç estratègic de la URV i l'apreciació del reconeixement institucional del "valor" de la supervisió incloent aquesta activitat en el pacte de dedicació i l'aposta per la formació de formadors de la URV.

D'altra banda, va animar les universitats a seguir l'exemple de la URV i apostar per la formació dels seus supervisors com un dels mitjans per assolir l'eficiència i l'excel·lència, i per assegurar la qualitat del doctorat i la creació d'una cultura d'investigació; en definitiva, per proveir l'estudiant d'una experiència de recerca satisfactòria.

Finalment, la Dra. Alexandra Samper va presentar el seu punt de vista sobre com la formació de la seva supervisora li havia canviat l'experiència doctoral. Així, va assenyalar que el primer impacte es va manifestar en la relació a través d'una millora de la comunicació, tant en freqüència com en contingut, centrant esforços en el desenvolupament de les habilitats necessàries per assolir els estàndards internacionals i buscant solucions per a les necessitats concretes que es van plantejar al llarg de la recerca. En segon lloc, quant a la motivació, va rebre molt més suport, tant per superar les frustracions del procés com per incrementar la seva independència, cosa que la va animar a desenvolupar les seves pròpies xarxes de relacions: de suport a altres doctorands i de contactes acadèmics i professionals de cara a anar plantejant opcions de futur més enllà de la finalització del doctorat. Tot això la va conscienciar d'aspectes que cal desenvolupar en una carrera acadèmica, en la qual la supervisió és una de les responsabilitats clau, entenent millor les responsabilitats i la naturalesa del treball de la seva supervisora. Va emfatitzar que no només cal finalitzar un bon doctorat, sinó que també és important gaudir de l'experiència per arribar a ser doctora.

Figura 4. Helmut Brentel, Ercilia García i Alexandra Samper, ponents del plenari “Engaging and training supervisors” en el 9th EUA-CDE Workshop: Doctoral Supervision–Practices and Responsibilities (Delft, Països Baixos), gener de 2016.

La sessió va ser molt ben rebuda pels participants i va generar una viva discussió sobre el cas de la URV i el seu contrast amb altres pràctiques que s’han fet a les universitats assistents.

3. Contribuint al camp: *Tarragona Think Tank on PhD supervisory training: challenges and good practices*

Després de tot aquest seguit d’experiències, des de la URV s’està ja en disposició d’organitzar activitats que contribueixin a seguir desenvolupant el camp de la formació de supervisors de doctorat i a possibilitar la constitució d’un grup d’experts en aquesta temàtica.

En aquest context, i coincidint amb la reunió anual de l’EUA-CDE, que s’ha celebrat a Tarragona del 16 al 17 de juny de 2016, el grup de formadors de supervisors de doctorat de la URV ha organitzat, juntament amb el professor Helmut Brentel, el primer *Tarragona Think Tank on PhD supervisory training: challenges and good practices*. Aquesta reunió, prèvia al congrés, ha congregat alguns dels principals experts en formació de supervisors de doctorat d’Europa procedents d’universitats tals com l’Institut Karolinska d’Estocolm, University College Dublin, Vitae UK, Universitat de Surrey, Universitat de Reading, Universitat Pierre i Marie Curie, Universitat de Pau i Pays de l’Adour, Universitat KU Lovaina, etc.

Durant aquesta reunió, s’han posat en comú pràctiques i programes que comencen a estar consolidats en les seves respectives universitats, que identifiquen els principals trets que els caracteritzen, com durada, freqüència de l’oferta, voluntarietat o obligatorietat dels supervisors de tesis, perfil dels participants, perfil dels formadors o mètodes docents. També s’ha insistit en les trajectòries institucionals que han portat

al desenvolupament d'aquests programes, que encara no són d'ús generalitzat en el context europeu, al contrari del que passa en altres sistemes universitaris, com per exemple l'australià. Altres aspectes que s'han tractat han estat el suport institucional a aquest tipus d'iniciatives i com han entrat (o no) en l'agenda estratègica de cadascuna de les universitats.

En el decurs de la reunió s'ha dut a terme també un exercici que ha permès detectar i posar en comú els principals reptes que la formació de supervisors de doctorat presenta en el context actual, així com visualitzar quines serien les característiques i les condicions ideals en la formació de supervisors de doctorat, i com podríem identificar que hem arribat en aquella situació.

Un dels principals reptes identificats de cara al futur és la mesura de l'impacte a curt, mitjà i llarg termini que aquesta formació té en la satisfacció de doctorands i de supervisors, els resultats que han aconseguit els doctorands, la seva inserció laboral i la repercussió universitària, a més de les metodologies de recollida d'aquesta informació.

4. Conclusions i perspectives de futur

Aquesta experiència és un exemple més de com una universitat jove i petita, com la URV, pot fer-se visible internacionalment, gràcies al desenvolupament d'un objectiu estratègic i una acció coordinada entre els membres de la comunitat universitària, i pot esdevenir una referència de bones pràctiques en l'àmbit de la supervisió de doctorat.

Ara cal consolidar aquest posicionament capdavanter i innovador treballant en diferents vessants. D'una banda, s'ha d'aprofundir en la disseminació de la cultura de la professionalització de la supervisió doctoral dins de la nostra pròpia universitat, fent que hi participin tots els actors involucrats: supervisors, doctorands, coordinadors de programes de doctorat, grups de recerca, EPD i altres unitats administratives i equip rectoral.

A més, cal que la resta d'agents externs implicats visualitzin el valor del doctorat, mitjançant la definició de nous perfils professionals per als nostres doctorands que millorin la seva ocupabilitat i augmentin el seu impacte en una societat del coneixement.

Aquests esforços han de continuar estant alineats amb la política universitària que defineix la Unió Europea, participant en els fòrums establerts i contribuint al seu desenvolupament per definir com avaluar l'impacte de la professionalització de la supervisió doctoral.

Testimoniatge

“Els acadèmics mexicans que van participar en els debats suscitats com a part del seminari taller [...] van coincidir que bona part de l'èxit es va deure al contingut tècnic de les activitats programades, [...] a l'experiència i alt nivell professional i acadèmic [dels professors que van impartir el taller]”.

VÍCTOR CRUZ CARDONA
Director General de l'AUIP

